

Dr LAZAR MIRKOVIĆ — »Mozaici u crkvi San Vitale u Raveni« (53—81). Ovaj jedinstveni spomenik ranoga kršćanstva prikazuje euharistijsku zrtvu koja se vrši na prijestolju-oltaru pod mozaicima. Inspirator je morao potjecati s Istoka, iz Sirije, jer je dao oslikati — kako autor utvrđuje tekstovima — glavne momente iz sirske liturgije (kakvu nalazimo u VIII knjizi Apost. konstitucija) i jeruzalemske, Jakovljeve liturgije.

U dijelu Prikazi i beleške (83—88) B. Kovačević osvrće se na E. Carničev prijevod Evanđelja po Marku; C. Drašković recenzira prvi broj obnovljene Bogoslovske smotre (XXXIII/1, Zagreb 1963) i zbornik *Mysterium Kirche* (Herausg. von Ferdinand Holböck u. Thomas Sartory OSB, Otto Müller Verlag Salzburg 1962, Bd. I—II), a D. D. zbornik *Le millénaire du Mont Athos 963 — 1963. Études et mélanges I. Éd. de Chevotgne* 1963.

Napomenut ću ovdje da je Ljubomir Nikić u Bogoslovlju, V (XX), Beograd 1961, sv. 1—2, str. 127—146, objavio Bibliografski pregled radova štampanih u tom časopisu do uključivo godine 1960. u 363+95 biblio. jedinica.

Josip Turčinović

PAULUS BUTORAC: *In laudibus Virginis*, Rim, 1964., »Alma Roma« editrice., str. 9—103. Na latinskom jeziku.

Sedam, recimo, običnih zavaja. A koliko na njima dubokih teoloških varijacija! Majka milosrdna srca — Ogledalo bez ljage — Prečisto Srce — Majka bolova — Sjajna zvijezda — Majka providnosti — Majka milosti. Jest, nije to ona suha teologija, to je precizno, aforistički izražena teološka misao i zaodjevena u ruho duboke mističke topline, one koja »gustat divina«.

Čitalac ne može a da ne poleti mišlju do klasičnih mističnih pisaca prošlosti. Do onih što su pisali iz punine kontemplacije. Kada je teologija okupljala duše i srca kao »veritas affectiva beatificans«. To su intimni razgovori duše s Bogom, susreti bijednog čovječjeg srca s Velikim Srcem. Ovdje su to susreti s Marijinim Srcem, a preko njega do Božanskog Srca. Pokrenuta je sva ljestvica osjećaja: divljenje, zadovoljština, prošnja, kajanje, zanos. Pokrenuta je sva priroda: od mravi, travice, preko ptica do oblaka. Tako promatra prirodu kršćanska duša, mistična duša.

Teško je izraziti vrijednost ove knjige. Ona je određena da postane doživljajem svake duše, koja je sposobna misliti i osjećati unutarnje vibracije kršćanske duše. Neobična hrana za mentalitet današnjice. Neobična, ali vrlo sočna hrana, ugodan napitak. Toplo srce piščevo iznalazi nazive koji pridiru do srca čitaoca, a to su »agna mitis«, »ignita caritatis regina« itd. U sočnim teološkim aforizmima odjekuje klasična teologija. Osluškuješ Svete Oce, susrećaš Tomu, zanosi te jednostavnost Poverella iz Asiza; prepoznaješ glasove velikih mistika...

Možda netko ne vjeruje? Jedan mu je još savjet: »uzmi i čitaj«. Razumije se: ako ti je draga fluidnost i precizna izražajna snaga latinskog jezika. K tome još: ako ti nije tuđa teologija niti pobožnost prema Blaženoj Djevici. Vjerujem da molitva na str. 25. i 99. nijednog čitaoca neće ostaviti indiferentnim.

N. K.

BOŽJA RIJEČ ZAJEDNICI, Zbornik liturgijskog tečaja II, Zagreb 1963, str. 196.

Koje svećeničko srce da ne razveseli ova knjiga! To je pokazao i neočekivano velik broj učesnika na tom homiletsko-liturgijskom tečaju. Eto, i kod nas se počelo na široj osnovi raspravljati jedno važno pitanje suvremene pastoračije, naše propovijedanje. Ne možemo reći da su u prošlim vijekovima propovjednici bili u svemu savršeni, ali njihova nesavršenost nije toliko izbijala kao u naše doba, koje nam je svojom velikom erudicijom u ljepom književnom ruhu dočarao o. Skvorc. Danas se govori o pravoj krizi propovjedništva. O tom je prof. Gračanin održao uvodni referat. Značajna je pojava da su i sami propovjednici nezadovoljni sa svojim propovijedanjem, kako nam to lijepo crta don Zanić. Oni rado pretresaju međusobna iskustva i traže suvremene uzore.

No pitanje suvremenog propovijedanja ne može se rješavati sa subjektivnog stajališta. Treba ići na izvore Objave. U tom svjetlu rodila se kerigmatika koju je prikazao Msgr Pogačnik, a o. Brajčić je ocrtao kerigmatički vid dogmatike. S tim u vezi se pojavila i potreba liturgijskog propovijedanja o kojem govori o. Kirigin. Liturgijsko propovijedanje, možemo reći, nalazi svoju puninu u mistagoškim propovijedima koje je prikazao Msgr Pichler. Dr Kuničić želi dati pravo mjesto moralnim temama u suvremenom propovijedanju.

Pored prikaza suvremenih propovjedničkih strujanja svi navedeni govornici daju mnogo vrijednih naputaka za uspješno moderno propovijedanje. Možda je to najbolje sazeo prof. Gračanin u naslovima svojih odlomaka: propovjednikova ličnost, Posvemašnje poznavanje srčine, Poštivanje i ljubav prema slušateljstvu, Neodoljiva riječ! Svakako najviše se ističe osobna svetost propovjednika. Dr Kuničić citira sv. Tomu: »Nullus debet assumere praedicationis officium nisi prius fuerit in virtute perfectus«. No je li u tom ipak pravi izlaz iz krize? Zanimljivo je da se jasno luči govorničtvo od propovjedništva. To znači da propovjedništvo imade u sebi nešto specifičnoga što se ne daje ničim nadomjestiti. Tim se pitanjem pozabavio o. Sagi-Bunić.

Dr Sagi ističe da je prije svega najvažnije izgraditi teologiju propovijedanja i propovijedi. Svi prijedlozi za poboljšanje modernog propovijedanja ne mogu donijeti pravi plod, ako se ne upozna intima, nuntarna narav samog propovijedanja. O. Sagi kaže: »Da

bismo, dakle, mogli znati što je zapravo i kva mora biti propovijed, prije svega i neosporno mjerodavno jest što o tom misli Bog i što je on o tome objavio» (str. 106). Zato on na temelju crkvene tradicije daje dva osnovna načela: Propovijedati znači govoriti riječ Božju i Propovjednik je causa instrumentalis riječi Božje. To su istine svima poznate, ali o. Šagi otkriva njihovu nutarnju sadržinu. Iza riječi Božje stoji sam Bog: »Ono što je u propovijedanju specifično, to je u svakoj konkretnoj propovijedi od Boga» (str. 107), kod slušatelja kao i kod samog propovjednika. To je nauka sv. Augustina i sv. Bonaventure. »Propovijed, gdje Bog ne bi bio na djelu kao principalis operator koji iznutra izvršava ono glavno i bitno, uopće ne bi bila nikakva propovijed, nego samo prazne riječi bez efekta» (str. 108). To uvjerenje, da »niste vi koji govorite, nego Duh Oca vašega» (Mt 10, 20), osobito dolazi do izražaja kod drugog načela. Propovjednik je samo oruđe, ali oruđe živo, razumno i slobodno. On mora dati svoj razumski ulog riječi Božjoj, ali ojačan snagom Duha Svetoga. Tu je onaj siguran oslonac da ćemo pronaći rješenje suvremene problematike. Nisu rješenja već gotova, napor našega razuma uz suradnju Božju nalazi konkretan put. Ne možemo citirati sve misli o. Šagija; taj je članak potrebno pomno studirati jer je to nešto sasvim novog u bogoslovskoj literaturi.

Dosad nismo spomenuli najopsežniji referat o. Duda: Biblija i liturgija u propovijedanju. Smatramo ga praktičkom nadopunom referata o. Šagija. Neke je stvari istaknuo i o. Skvorc u svom trećem djelu, ali o. Duda donosi sistematsko raščlanjivanje načela o. Šagija: Sveto Pismo uči nas kako ćemo propovijedati i Sveto Pismo pruža nam što ćemo propovijedati. O. Duda smiono analizira našu propovjedničku stvarnost i potiče na ozbiljni ispit savjesti. Ne smije se imati dojam, kako on kaže odmah u svom uvodu: »kao da smo mi svećenici u bogosloviji posve dosta poznali Krista, a pre malo svijet, pa da sada u daljnjem našem svećeničkom životu treba još samo pregnuti da što bolje upoznamo svijet — i naša je propovijed na dobrom putu» (str. 122). On se usudio jednom svom odlomku staviti naglov: propovijedajmo kršćanstvo upravo kao kršćanstvo! pa dodati i onaj »Ali . . . » na svršetku 153. stranice. Osobito su lijepe praktičke ilustracije iznesenih misli!

Svi moramo ići u školu Duha Svetoga, ne smijemo svoje volje nametati riječi Božjoj. Onda ne će biti nikakva pesimizma, jer kako kaže o. Šagi: »propovjednik koji se svojski trudi kako bi sam sebe zatajio i što očevidnije te snažnije samo riječ Božju ljudima donio, da će takav propovjednik biti obilnije potpomognut Božjom pomoću» (str. 108). Zanimljivo je da je istu misao samo na drugi način izrazio o. Duda: »kršćanski se propovjednik mora brižljivo čuvati da ne bi ni na koji način naslonio svoje slušateljstvo na se, na svoju riječ, na svoju mudrost,

na svoju vještinu, nego na Boga, na Boga, na Boga» (str. 135).

Nagovori o. Cvekana žele probuditi nasljedovanje božanskog »Sijača» a nagovori svećenicima uz kompletorij Msgra Pichlera daju ljepi primjer liturgijske propovijedi. 8 stranica sa slikama govornika lijepo zaokružuju ovo vrijedno djelo. Samo je korektura trebala biti malo sretnije ruke.

Dr. S. Doppelhammer

POZDRAV NASEM VREMENU, Đakovo 1964. str. 345.

Ova knjiga u našoj bogoslovskoj literaturi zauzima posebno mjesto. Njezini su začetnici najmlađi članovi klera, trojica đakovačkih bogoslova. Premda je nisu napisali, njihov duh izbija iz nje. Oni su svojim pitanjima pokrenuli jednu problematiku koja je kod nas, barem u pisanoj riječi, sasvim nova. Pokrenuli su je jer je i sami u sebi nose. Zato im se iz mladenačke duše izvio poklik: Pozdrav našem vremenu! Oni žele »pružiti modernom čovjeku mogućnost da se što više približi svećeniku« davši »tom istom čovjeku do znanja da i suvremeni svećenik također misli, osjeća i suosjeća s njim« (str. 11). To je bila njihova nakana.

Zamolili s unaše ugledne svećenike da kažu svoju riječ tom modernom čovječanstvu. Nižu se poznata imena u našem crkvenom životu, koji su se našli pred teškim zadatkom. Suradnici su vrsni stručnjaci u svojim područjima i imaju vrijednih zapažanja, ali suvremeno doba traži duge studije svih manifestacija modernog života, zatim dugi dodir u pastoralnom radu s dušama. To nam pokazuje dva osobito zapažena rada: dra Silica i dra Trstenjaka. Prvi je kušao zahvatiti šaroliku panoramu suvremenog života, a drugi ukazuje na rad psihologa u svijetu na problematiku modernog života u kojem i sam sudjeluje. Drugi su problemi stavili u njegovo središte: probuditi u svećeniku one kvalitete koje će ga osposobiti da ispuni svoje poslanje i u ovom modernom svijetu. Imade dosta vrijednih opaski u tom pogledu, ali je svakako najznačajniji rad dra Duda. Jer prava je problematika, kako kaže dr Trstenjak: »koji je najefikasniji put današnjeg čovjeka do nas (svećenika)?« (str. 304).

Zanimljivo je da pored zajedničke zamisli ovoga djela gledamo pred sobom čudesnu djelatnost Duha Svetoga i u svećeničkim dušama. pisci su nam i nehotice nacrtali deset svećeničkih likova koji svi žele dati punu sadržinu svome svećeništvu ali svaki na svoj način. I kad nam ne govore o sebi, problematika koju rješavaju i način kako je rješavaju, odaju toliko osobnih crta. Zato je vrijedno da ih ukratko promotrimo.

Bakotin poznaje noviju literaturu o teškom problemu odnosa mladića i djevojaka. U »Pismu redenicima« lijepo kaže: »Ono (modern doba) postavlja zahtjev vrhunaravnoga ne toliko da ga tumači i dokazuje, nego da ga pokaže vidljivim na sebi« (str. 50).

Cekada iz preobilja iskustava svoga svećeničkog života niže mudre savjete »Mladomisniku u spomenar« i otkriva mu najglavniju tajnu za njegov suvremeni apostolat: »Kršćanstvo je uvijek jako i prodorno, ako je dobro i sveto« (str. 59).

Duda je htio istaknuti ono što je današnjem svijetu najpotrebnije: on treba svećenika, ali u onome što je njemu bitno, najnutarnije: biti svećenik: »prvi je zadatak naše aktivnosti već samo to što jesmo svećenici. Samo — budimo ono što jesmo!« (str. 104). Pisac to nije htio samo izraziti nego je nesvjesno ili svjesno postigao i to da se to može osjetiti. Sva veličina toga »biti svećenik« prešla se na koncu u jedan divan metafizički spjev!

Fajdiga se kao apologeta zanima napose za problematiku vjere i nevjere u suvremenom svijetu pa zato lijepo na koncu kaže: »Po svećeniku se vjera diže ili pada« (str. 138).

Kozelj je istakao samo jednu, ali nadasve važnu misao: milost zvanja mora se prihvatiti hrabro i odvažno, s velikim osobnim zalaganjem. Divna je to filozofska analiza čovjekova slobodno-voljnog sudjelovanja kod čisto umne djelatnosti. Zato je njegova poruka svećenicima našega doba: »Uzmite na se uzvišeni teret svećeništva kao potpuno probuđene i zrele ličnosti: u svoj prisebnosti i slobodi duha« (str. 156).

Kuničić kao vjerni sin sv. Tome ide u dubinu »na idejne temelje života«, jer: »Današnjica se utapa u krizi finaliteta« (str. 160). Kao moralista ističe osobito ovu značajku svećenika: »Prosvjećivanjem, moralnim odgajanjem, oplemenjivanjem ljudi svećenik se i socijalno afirmira, on širi kulturu, izgrađuje ovozemnu zajednicu, kojoj pripada« (str. 167). Dotaknuo je mnoga pitanja, kao što je široko područje njegove struke.

Marušić raspravlja o suvremenom ateizmu. Dosta ga zanosi filozofsko umovanje, ali ističe da je u ovoj stvari neophodno potreban i »opus operantis«. Njegov je dialog osobito živ i neposredan.

Šilić je odgovorio na najveći broj pitanja. Bogatstvo njegovih misli, mnoštvo zornih primjera iz suvremenog života, dinamični stil i toplina njegova srca možda su nesvjesno slika jednog svećenika koji želi biti svećenik baš našeg vremena. On je dao da ovaj svijet pokuca na njegovo svećeničko srce i zato mu ništa ne prolazi nezapaženo. Evo samo jedne njegove misli: »Ja strahujem za budućnost evropske civilizacije, ali ne strahujem za budućnost kršćanstva« (str. 280).

Škvorc je svoje misli o svećeništvu i stanju modernog svijeta zaođenju u lijepo pismo. Misli teku iz srca koje ne raspravlja nego ima samo jednu stvar pred očima a to je poruka Pavlova: Imitatores mei estote sicut et ego Christi!

Trstenjak se stručnjački snalazi u suvremenoj problematici. Daje neobično finu psihološku analizu modernog čovjeka, i pokazuje kako se psiholozi već danas bave problemima modernog svijeta. Tako su engleski psiholozi uveli termin: frustracija težnje za užitkom; razvila se posebna medicinska grana: psihosomatika itd. Zato Trste-

njak upozorava: »I k svećeniku dolazi današnji čovjek samo još toliko, koliko u njemu vidi eksperta, stručnjaka, specijalistu za određena pitanja, na koja drugi ne mogu dati zadovoljavajući i uvjerljiv odgovor« (str. 310) pa prema tome: »... pastoralna formacija budućih svećenika treba... dati mladim ljudima potrebne kvalitete (usmjerenost i znanje), koje ranija vremena nisu zahtijevala« (311).

Pored ovih lijepih glasova možda se trebao čuti i gdjekoji glas tolikih vrijednih čisto pastoralnih svećenika.

Možda baš naslov nije sretno formuliran. Ipak su glavna meta svećenici našega vremena. No jedno svakako može iz knjige naučiti naše vrijeme, da je svećeničko srce za njega iskreno zauzeto.

S nekim postavkama u pojedinim člancima ne bi se mogli složiti, ali bez toga ne bi knjiga imala onu vrijednost koju su joj izdavači namijenili: »... ova knjiga ima, između ostalog, zadatak da svojom šarolikošću mišljenja, neočekivanom izmjenom tema, raznolikošću stila, tematike, autora, opsega i stanovišta, ne samo ne bude monotona nego i pobudi što veći stupanj zanimanja!« (str. 10). Dakle, početak je tu, drugi trebaju učiniti svoje.

Dr. S. Doppelhammer

ALEXIUS BENIGAR o. f. m.: *Theologia spiritualis*. Ed. II. — Secretaria Missionum o. f. m. — Roma. 1964. pp. CX. 1328.

Pisac djela, o kojem izvješćujemo, zagrepčanin, franjevac, proveo je puno godina kao misionar u Kini. Predavao je ascetiku i mistiku u prokrajinskom sjemeništu sv. Bonaventure u Hankovu. Djelo je prvotno zamišljeno kao skromni školski priručnik. Prihvaćen da napusti Kinu, autor je u Rimu popunio i proširio prikupljenu građu te na želju svojih poglavara, učenika i prijatelja izdao najprije Compendium theologiae spiritualis (g. 1959.), a već nakon par godina (što je za ovako omašno znanstveno djelo rijetkost!) novo prošireno izdanje pod kraćim naslovom »Theologia spiritualis«. Djelo je tehnički vrlo lijepo opremljeno; tisak na finom papiru; uz obilnu opću bibliografiju na početku; uz posebnu bibliografiju za svako važnije pitanje; ima na kraju pomno izrađeni index nominum i index rerum analyticus. Ne čudimo se da je vrhovni poglavar franjevačkoga reda zaželio da bi se djelo našlo u svim kućnim bibliotekama, da bi ga pomno i rado proučavali i svećenici i klerici; i poglavari i pastiri duša. Značajnije je da sam prefekt Svete kongregacije za sjemeništa i sveučilišta kard. Pizzardo djelo toplo preporučuje čitavom kleru a napose studentima teologije. I doista, nesamo po opsegu, po dotjeranoj opremi nego i po samostalnoj, zreloj i znanstvenoj solidnoj obradbi, djelo o. Benigara potpuno je na liniji klasičnih djela ove vrsti i može se bez pretjeravanja mjeriti s najboljim između njih